

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

2023. január 30. – február 5.

Látogatás a csornai
premontrei apátságban

Beney Zsuzsa költészetéről

Film: A sziget szellemei

Nyitva a kapunk, de a szívünk még inkább

Látogassuk meg a csornai premontrei apátságot!

Csorna közelében található a Fertő-Hanság Nemzeti Park, Eszterháza, Pannonhalma, Lébény, Győr, Sopron, ám e kulturális értékekben gazdag települések mellett érdemes betérni a premontreiekhez is, ahol megcsodálhatjuk az 1180-ban alapított apátság egyedülálló kincseit. Az épületen a premontrei szerzetesek vezetnek végig. Látogatásunk alkalmával maga az apát, Fazakas Márton mesélt nekünk.

Miért éppen Csornán található a premontrei apátság, és nem máshol? A 12. század végén a bencések és a ciszterek, akik a majoros gazdálkodást hozták magukkal, már jelen vannak Magyarországon, így nincs több adományozható birtok. A premontreiek szert tettek egyfajta szaktudásra, amit egyedül Váradhegyfokon nem kamatoztattak. „A prépostságaink vizenyős, lápi, »lidérces« területeken épültek, a premontrei szerzetesek ugyanis jártasak voltak abban, hogyan kell ezeket lecsapolni, és a mocsaras vidéket termőfölddé alakítani, hiszen a rend alapításának helye, Prémontre is ilyen vidéken fekszik – magyarázza Márton apát. – Azok a főurak, akiknek ilyen vidéken volt a birtokuk, szinte vadásztak a premontreiekre. Ócsán például az Ós-Duna mellékét hozták rendbe a premontreiek. Csorna a Hanság része, a dokumentumok szerint kétszáz évvel ezelőtt itt még vadkacsát lóttek az apátság ablakából.”

A szerzetesek úgy tartják, hogy 1180-ban alapították a csornai apátságot, és erre nyomos okuk van, bár az írásos oklevél ennél valamivel későbbi időpontot említ. „A rendalapító, Szent Norbert előírta, hogy évente egyszer, Szent Dénes napján gyűljenek össze a mindenkori apátok. A ninivei (flamand apátságban őrzött) ka-

A díszes, copf stílusú kastélyhomlokzat előtt Szent Norbert és Szent Ágoston szobra látható. A fehér a perjeli szárny, a másik az apáti, középen a díszterem található, mellette a fölépcsőház. Érdekes, hogy a kastélyhomlokzat mögött található a templom, amelynek tornya most a szentély mögött emelkedik, bár régen a bejáratnál volt. Amikor II. József feloszlatta a rendet, a régi torony leégett, és már nem építették vissza. „Az apátsági épület perjeli szárnyában látogatható az állandó kiállításunk *Premontrei 900* címmel. A Nemzeti Múzeum-beli nagy tárlat anyaga most raktárban áll, azt Türrén akarjuk kiállítani, a Magtárban.” Ugyanakkor ez az épület ad helyet az önkormányzat helytörténeti kiállításának is.

A csornai látogatók egy részét a plébániai csoportok teszik ki – az érkezők sokszor szentmisén is részt vesznek, és akár ebédre is maradnak –, másik részét pedig az iskolai diákcsoportok. A gyerekek letöltik a mobilapplikációt, mert jobban szeretik így felfedezni az érdekességeket, és nagyon élvezik a kiállítást.

Az épületbe belépve feltárul a templom előtere, ahol egy angyal ábrázoló dombormű látható a legelső, a román kori csornai templomból. Az apátság titulusa Szent Mihály, a templomé Nagyboldogasszony. Az itt őrzött, mellékoltáron elhelyezett kegykép búcsúja május utolsó vasárnapjára esik. A festményt, amely a Szűzanyát ábrázolja gyermekével, a török kor utáni újr alapítás idején a morvaországi szerzetesek hozták magukkal Grádcból. Mivel több tűzvész is átélt, kicsit „megfüstölődött”, erről kapta a Szerecsen Mária nevet. A főoltárképen a Nagyboldogasszonyt, a mennyezetfreskón a magyar szenteket láthatjuk.

A díszlépcsőházat, azaz a préposti lépcsőházat a látogatók használják. Régebben nem uralkodott benne ennyire a fehér szín, angyszobrok voltak itt elhelyezve, de azokat összetörték a kommunisták. A betérőket kedves felírat fogadja, amit a rend valamennyi kolostorának kapujára felírtak: „Porta patet, sed cor magis” (Nyitva a kapunk, de a szívünk még inkább). A díszlépcsőház ablakából látszik az egyházmegyes templom, amelyet vasbetonból építettek az 1920-as években, még a budapesti városma-

talógusba minden alkalommal beírták, hogy kik voltak jelen a találkozón. Mivel 1180-ból bejegyzés van Csornáról, így akkor már nyilván állt az apátság is, ahonnan az apát odament.” A rendre olyannyira jellemző hiteleshelyi tevékenység valamivel később alakult ki, Luxemburgi Zsigmond korából már maradt fenn pecsétjük. „Csorna mindvégig hiteleshely, vannak okleveleink, amiket itt állítottak ki. A Bécs és Pozsony felé vezető út miatt sokan megfordultak itt.”

jori templom elkészülte előtt. „A plébániatemplom elődjét a török lerombolta, így a templomunkat az egyházmegyes papok is használták, nem csak a premontreiek.”

A kommunizmus alatt, a rend feloszlása után az épületben könyvtár és kisegítő iskola működött, sőt szükséglakásokat is alakítottak ki itt. Az apáti szoba közelében található az oratórium, ahol a szerzetesek ma is imádkozzák a déli imaórát. Márton apát elmondja, évtizedekig nem engedték, hogy feljöjjön ide a plébános, így a lépcső helyett létrán kellett felmászni a szentélyből a kis ablakon keresztül. Ma is megvan a nyoma, hova támasztották a létrát.

A prelatúra folyosójának falán a prépostok portréfestményei függenek, Márton apát fényképe is látható itt vászonra nyomtatva. A portrék által betekinthejük a rend történetébe. Keresztesy Parker László Ferenc apát társaival 1950-ben ment ki Amerikába, majd Kaliforniában új apátságot alapítottak, „New Csornát”. Most is pezseg ott a rendi élet, több mint száz szerzetesük él az újabb és újabb alapításokban, és tizenkét novíciusuk van.

A kis méretű apáti kápolnában őrzik a Szent Kereszt-ereklyét. Ez a helyiség szerencsére érintetlenül maradt a 20. század második felében, valószínűleg azért, mert nincs benne fűtés. A feloszlás előtti napon, 1950. július 11-én a kápolna bútorait átvitték az oratóriumba. „A szekrény egy komplett sekrestye, nagyon talányosan van megcsinálva.” Ritkán miséznek itt az apát, két-három évente egyszer.

A könyvtár felé haladva a folyosó ablakaiból látható az időotthon új szárnya. A teraszra – ahogyan Márton apát megjegyzi – „ki lehet menni »Norbi et orbi« áldást adni”.

A könyvtárterem bútorzata új, három éve készült el, türjei tölgyfából. Barokk bútor nem illett volna ide, hiszen a kazettás mennyezet sem barokk: még Kunc Adolf csináltatta, aki 1884-ben lett csornai prépost. A könyvtár eredeti berendezését az oroszok szétverték, de a régi rendtársak sokat meséltek róla. Csak a kazettás mennyezet maradt meg, azt bedeszkázták, hiszen a 20. század második felében irodákat alakítottak ki a könyvtárteremben. 1994-ben Horváth Lóránt Ödön apát itt helyeztette el az apáti arc-képcsarnokot, majd később kialakították a mai reprezentatív könyvtárat, ahol méltó helyet akartak adni az 1600-as évektől fennmaradt kilencezer kötetnek. „A csornai prépostságnak nagy gyűjteménye volt a háború előtt, de ebek harmincadjára jutott. Ami most itt látható, annak egy része az Országos Széchényi Könyvtárból került vissza. Bánhegyi Miksa úrral (bencés szerzetes, pap, gimnáziumi és főiskolai tanár, az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének első elnöke, 1988 és 2009 között a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatója – a szerk.) hordtuk vissza a dobozokat a budai Vár kazamataiból. Olyan faláda is volt, amit ki se nyitottak, csak elvitték. Ugyanakkor sok könyvbe belepecsételték, hogy nem adható vissza.”

A könyvtárban van kiállítva a csornai hun fejedelmi diadém másolata. Az eredeti fejék egy korabeli női sírból került elő 1887-

ben. A lelet feltárásához Lakner Ambró premontrei kanonokot, régészt hívták a helyszínre. Unikális tárgy ez, mindössze négy ilyen van a világon: kettő Oroszországban, egy másik Norvégiában és egy Csornán. A diadémet 1952-ben vitték el a Nemzeti Múzeumba, addig Csornán őrizték.

A könyvtárban látható egy, a női fejedelmi fejéknél kétszáz évvel korábbi tárgy is, egy kis kereszt, amely egy premontrei kolostorból került elő. Abból a korból származik, amikor még kérdéses volt, hogy a magyarok a kereszténység mely ágához fognak csatlakozni. Mivel a keresztben Krisztus neve görögül szerepel, akkoriban még úgy tűnhetett, hogy a bizáncihoz. A teremben megtekinthetjük Márton apát kedvencét is, egy eredeti IV. Károly-kiáltványt 1916-ból, a koronázásáról.

2018 augusztusában készült el a könyvtár és a díszterem felújítása. Ez utóbbinak a falaira 1802 után nem vallásos témát festet-

tek, hanem a hét szabad művészet allegóriáit, grisaille technikával. Azonban „a kommunisták lemeszelték a képeket, amik minduntalan átütöttek a mészrétegen. Egyszer aztán megelégtelte ezt a cipész tanácselnök, és leverette a vakolatot, így az eredeti festményekből nem maradt semmi. Megtaláltam Incze Mózeset, a földimé, aki a háromszéki Baróton született. Ő festette ki a dísztermet szekko technikával. A hét szabad művészet helyett a három isteni és a négy sarkalatos erény lett az új falkép témája. Festés közben alakult ki a koncepció. Itt látható például a Bölcsesség az oszloppal és a könyvvel, s a könyvvel mellett egy pendrive bukkan elő a könyvből. A Mértékletesség ábrázolásánál a tervek szerint korsó helyett egy tablet lett volna a nőalak kezében, de azt már soknak éreztém, nem ide való.”

A díszteremben csak a parketta eredeti. A csillárok Spanyolországban készültek, a régieket elvitték. A cserépkályha a győri Xantus János Múzeum ajándéka, az eredetét az elvtársak 1994-ben elbontották és elvitték, a premontrei szerzetesek tudják, hova.

Spányi Kornél híres festménye a millenniumi kiállításon aranyérmes lett; Szent Norbert megtérését ábrázolja. A nagy táblakép az egyháztörténelem egy érdekes eseményét tárja elénk: Alba hercege megkegyelmez a németalföldi hollandus protestánsoknak, akiket a domonkosok citáltak elé. Waldmüller iskolájában készülhetett ez a hatalmas festmény, amely a rend betiltásának évtizedeit a padláson vészelte át, mintegy fél négyzetméternyire összehajtogatva. „XVI. Lajost ábrázoló képünk is van, amely azt a pillanatot

jeleníti meg, amikor a királyra rátörnek a forradalmárok. A díszterem egy leltár szerint régen ebédlő volt. Alatta helyezkedett el a konyha, ami most a templom előtere. Sokan ma is úgy hívják: a templom konyhája, hiszen ott főztek a szegényeknek. Így maradt meg ez az itt lakókban mind a mai napig.” A díszteremben és a többi teremben is különleges mechanikával nyitható-csukható a spaletta, amely az eredeti alapján tölgyből készült. Vasalata korabeli, kétszáz éves.

A díszterem melletti terem egyikének bútora napóleoni idők empire stílusában készült. Az egyik legértékesebb tárgy itt egy kagyló- és rézintarziás asztal, de van carrarai márványból készült intarziával díszített bútor is az 1800-as évekből. A Mécs-terem Mécs Lászlóról kapta a nevét, aki jászói premontrei volt. A háború után, mivel üldözték, ide menekült. Feszty Masa megfestette Mécs *Bakonyi látomás* című versét Sobri Jóskával és Szent Gelérrtel. „Ki a betyár? Ki a szent? / Magyarhonban ki a szent? / Ha a mérték tönkrement, / senki, semmi meg nem ment.” Mécs László ma a reneszánszát éli. Művészlelek volt, szuggesztív, karizmatikus egyéniség. „Karinthy Így írtok ti-jében ő a nagy ószeres, és akit Karinthy a nyelvére vesz, az számít.”

A prelátúra szomszédos szobáiban régen még vörös szalon, kínai szalon is volt. Ezekben szállt meg annak idején Mindszenty József és IV. Károly is. „Az egyik iskolánk nevelte ki Mindszentyt, a másik Vaszary Kolost, aki szintén szent életű és nagy hatású ember volt, de ellentétbe került Ferenc Jóskával Rudolf trónörökös miatt, így méltatlanul mellőzték. Pannonhalmi főapát volt és keszthelyi premontrei diák.”

A préposti szárnyban található kiállításhoz, amely a rend alapításának 900. évfordulójára készült, letölthető egy mobilalkalmazás, de az itt élő szerzetesek is szívesen vezetik körbe a látogatókat. Makkten csodálhatjuk meg a premontrei apátságokat és templomokat, például a zsámbékit ép állapotában vagy a jászóit, amely a magyar kolostor mintaképe: Sauberer András barokk főpapként létrehozta az ideális kolostort, amelyben a perjel, az apát és a konvent számára alakítottak ki épületrészeket. A csornai háromszobányi kiállítás fehér, kék és arany termében még a sörfőzés történetét is megismerhetjük, megtapogathatjuk, megszagolhatjuk a komlót. Meghallgathatjuk, amint Mécs László a saját versét szavalja. Kiállították itt az a telefonkészülék is, amelyen a Dunántúl első telefonbeszélgetése zajlott, és látható a Foucault-féle inga is, melyet mi is kipróbálhatunk. A premontreiek rengeteg nagy tudóssal büszkélkedhetnek, így a híres rendtársakról is ta-

lálunk tablókat a tárlaton. Kövér Fidél megírta *A Hanság földrajza* című munkáját, ami a mai napig alpműnek számít. Iharos Gyula Alfonz a medveállatkák nagy szakértője volt. Megtudhatjuk, mit jelentett pontosan a hiteleshelyi tevékenység, miként zajlik a felvétel a premontrei rendbe, milyen a rendtagok ruházata, és azt is, hogy ma mindez nem lenne, ha 900 évvel ezelőtt Szent Norbert nem esett volna le a lóról.

A miseruháknak, ahogyan a főpapi ornátus mellett elhelyezett keresztnek is érdekes a története. „Amikor Csornán 1950. július 12-én feloszlatták a premontrei közösséget, mi a többi rendhez képest még olcsón megúsztuk; nem voltunk annyira a hatalmas böggyében, mint például a hatvani ferencesek. Pestre és Nyíregyházára internálták innen a szerzeteseket, a fiatalokat pedig hazaküldték. A premontreiek tudták, hogy sor kerülhet erre, bár nem gondolták, hogy negyven évig fog tartani. Néhány éve kaptam egy telefonhívást Győrből, egy férfi szeretett volna találkozni velem. Eljött, és elmondta, hogy a családja csornai, s az a legenda járta náluk, hogy valahol a családban van a csornai fehér papok egy keresztje. De nem tudták, kinél, hol. A dédunoka műbútorasztalosnak és restaurátornak tanult. Elővette a sufniból az almáriumot, hogy felújítsa, s ezért szétszede darabjaira. Egy 1952-es újságpapírba csomagolva találta meg a feszületet. Azonnal felismerte, hogy ez lesz a csornai fehér papok keresztje. Egy héttel később már vissza is kaptuk. Ilyen emberek is vannak.” A kereszt mellett kiállított gyűrű Kunc Adolfé volt.

A régi apáti hálószobából egy kis kukucskálón keresztül látni lehet, mi történik a téren. A prépostság előtti akácfaakra Szamuely Tiborék 1919-ben, „a dicsőséges 133 nap” egyikén kilenc embert főlakasztottak. Persze nem engedték meg nekik, hogy szentgyó-

nást végezzenek, de az erkélyről az apát hangosan feloldozta őket. Úgy tartják, ezek a fák a következő évben kiszáradtak.

Az apátság kertje napközben nyitva áll. A premontreiek itt játszóteret építettek a gyerekeknek, a katolikus óvodából minden nap eljönnek. A parkban áll a Szent Norbert-szobor, a Szent György-szobrot pedig még Festetics György ajándékozta a keszthelyi háznak. A telek eredetileg nagyobb volt, hozzátartozott az a rész is, ahol most tömbházak emelkednek. A kommunizmus idején egy színpad működött a kolostorépület közelében, a premontreiek nemrég egy kis vendégházat építettek mellé.

A premontrei szerzetesek mindig az emberek között élnek, nem elvonultan. „Nincs a városban olyan közület, amiben a premontreiek ne lettek volna benne, kezdve az önkéntes tűzoltókkal – mondja Márton apát. – Érdemes betérni az apátságba, mert sok kulturális kincset őrzünk. Szívesen mutatjuk meg ezeket a látogatóknak, s azért tartjuk fontosnak, hogy mi magunk vezessük körbe az ide érkezőket, mert így velünk is találkozhatnak.”

A teremtés fordított oldala

Beney Zsuzsa költészetéről

„A vallás, a hit, a transzcendencia, és ezzel a minden szabálynál és rendnél magasabb, az igazságot messze meghaladó létformák, mint a megbocsájtás és a kegyelem irracionális vájon nem a kultúra sajátjai-e?”

(Beney Zsuzsa:
Az igazságosság és testvériség kultúrája)

1

Versek, prózák, esszék, tanulmányok, verselemzések és gyerekversek alkotják Beney Zsuzsa (1930–2006) életművét, mely – a Gondolat Kiadó és elsősorban Daróczi Anikó jóvoltából – gyűjteményes kötetekben is hozzáférhető.

A metafizikus gondolati költészet gyér hazai hagyományában kitüntetett helye van Beney lírájának, mely néhány főbb motívum és versforma variálásával az emelkedett regiszter, a létköltészeti elhivatottság, a fogalmi irodalom és a lelkiismereti retorika maradandó példája. Míg Báthori Csaba kijebber terjeszti a rilkei beszéd-módot és világérzékelést (versformák és esztétikai minőségek többirányú zónájában), addig Beney Zsuzsa Rilke egy bizonyos tónusát mélyíti el (lét és nemlét átmeneteit fogja vallatóra emelt modorban). Poétikai szerénységére-szemérmességére jellemző vonás mindeközben például a ragrímek vissza-visszatérő eszköztelensége.

Nem a legsűrűbben idézett költő, pedig kérdéscsúszói nemcsak időtlenek, de korszerűek is. Művei női verhangon szólalnak meg – mind a meghíúsult anyaság fájdalmas poetizálásakor, mind traumaköltészeti irányultságukban. A holokauszt egyetemes és a gyász személyes tragikuma úgy adódik össze Beneynél, hogy jel és jelenlét dimenzióit, szerelem és halál viszonyrendszerét világítja be komor fényük, zsidó–keresztény szellemtanuk. Ez a költészet nem pusztán az éjszaka titkairól tud, hanem arról is, hogy a sötétség nappal sem szűnik meg, csupán láthatatlan.

Erről tájékoztatnak a fény toposzát újragondoló sorok: „Fény vagy a nyár tenyerén.” – „Fénylesz, de magad nem lépsz át a fénybe.” – „Ismerős derengés: a létezés.” – „Saját árnyékunk fáj. Ez a Teremtés.” És innen értelmezhető a létfilozófia felelősségét magára vállaló nyelvbölcselet: „Minden második szó kimondhatatlan.” – „kimondható-e, ami láthatatlan?” – „Csak az volt valóság, mi a jelek / jelképe lett.” – „kilép a létből a kimondható” – „hogy most már meg nem fejthető jelekből / próbáljam felidézni arcodat” – „A haikuk, a jelképek, a képek / kora lejárt. Jelképeesebb a lét / a

gondolatnál és a látomásnál.” – „A szó: isten, megsemmisíti Istent”.

„[A] lét más rendjében fogant jelek” s „a szó, mely kérdez s felel önmagának”, a hangzó létezésre készítetnek fülelni, szférák csikordulása ad hírt ilyenkor a csak remélhető harmóniakról: „nem a hang – a visszhang volt otthonod.” – „Felfoghatatlan zengés a teremtés / s benne a lét mind félelmetesebb.” – „Ki felkiált, nem hallja hogy kiált.” – „A világ ezután nem a világ / nyelvén beszél.” – „Azért fáj szívszakadásig a dallam / mert mulandósága múlhatatlan.” – „Barlangok mélyén élünk, tehetetlen – / mégis mifélek szállanak a kődben / a hatalmas, hallgatag angyalok.”

Lehet, hogy a szenvedés „a siratás parancsát” hagyományozza ránk, ám sem a kérdezéstől, sem a bizakodástól nem tilthatja el erő a növényekre is kiterjesztett, hódolati érzékenységet: „nem bírja Isten tovább tartani / mindazt a kint, amelyet megteremtett.” – „Átvisszük szenvedésünk a halálba?” – „Csak növényként bírható szenvedés”.

Lét és nemlét ikerminőségeit hit és szerelem analógiás szenvedélye, panaszos

párhuzama érzi föl: „Léted és nemléted hóviharából / nem menekülhetek.” – „Nemléted létezőbb mint életem.” – „világ hasítja szét létem s szerelmem” – „A létező nem mindig létezik.” – „Tudja azt, ami több a létezésnél. / A teremtés fordított oldalát, / a nemléttel örökre eltakartat.”

„Istennek széppé torzult erdejében” elementáris tapasztalat – és esszenciális vigasz –, hogy a halál nem minden nézőpontból nyit a hiány színönimáinak utat: „Aki hozzám ér, azon áttűnsz” – „Nekem csak az maradt, hogy ott, hol nem vagy / s nem is leszel soha, keresselek.” – „csak át kell lépnem sorsom peremén” – „A végső útra nemcsak ami volt, van – / az is elkísér, ami nem lehet.” – „Bizonyítéka annak, hogy teremtett / lények vagyunk, az, hogy majd meghalunk.”

„[A]z anyag anyagtalan lényegébe” invitál Beney költői eszmélete, melynek vizsgálati tárgya „a másik anyag, a létnél tömönyebb”: „Nincs oly földi tűz, melyben egyesülhet / tükörképével a sötét anyag.” – „Ami porból lett, él tovább a porban. / De hová tűnik az anyagtalan?”

2

A fenti belátások a költő prózaverseiben (esszéírájában?) is új és új alakot öltenek, hogy ódon alaktalanságokat gyűjthessenek magukba. Lét és nemlét, szó és szótlanág párbeszédese összeviláglásai az efféle ráismerések: „elbíratatlan az a világ, melyben az is megszólítható, aki nincs” – „mert más az elmúlás, mint a meg-nem-születettség nemléte” – „mindezek az érzékcsalódások abból fakadnak, hogy képtelenek vagyunk evilági életünkben elképzelni a halált” – „Ha Isten léte bizonyosság lenne, akkor az lenne e galambok léte is” – „ha nem áradna hajnali szélként Isten létének bizonyosságából hiányának áthatolhatatlan hidege” – „Hiszen Isten lakása egyedül ott képzelhető el, ahol az önmagával betöltött hely várja, hogy betöltődjék” – „hiszen megváltásunk csillaga a megváltatlanság kútjának tükörképén remeg”...

E metafizikus tájékon lények, létalakzatok, motívumok és enigmák laknak békés szomszédságban egymással. Például „a fák csúcsai mint egy elképzelt város sötét tornyai”. A fény, „mely nem tud arról, hogy létezik idő”. A mindennapi szenvedők mint „megváltásunk ígéretei és kezei”. Az ördög, aki „saját létezésével mégiscsak Isten létét bizonyítja”. „[A] résnyi időtlenség késhasítéka mögött összezáruló idő, mely nem zárható sem a lét, sem a

nemlét anyaggal létrehozott világába”. „[A] létezésnek egy léttel jellemezhetetlen, még ellentéttségbe sem állítható formája”, mely a talán a szenvedésen túl várakozik.

A szerelem itt mindig égi szerelem, mert a szerelemben a föld is éggé változik titokzatosan és elháríthatatlanul, tanítja Beney Zsuzsa költészete, nem tanító szándéktól vezérelve, hanem „a reménytelenség és a remény kozmikus villámai” közt „a sejtelem (mint a kegyelem metaforája)” útmutatásainak engedve – „a semmi asszociációját keltő tökéletes színtelenség” világalkonyi övezetében is: „Mert mindig ebbe: mindig Istenbe és Isten hiányába vagyunk szerelmesek” – „A szerelmes nem a másika szerelmes, hanem a szerelemben; a világ teljességét próbálja helyreállítani a gyengédség ereje által; alig moccan, hogy ne rontsa el a világ önmagában mozgó harmóniáját” – „lehet-e más a szerelem, mint átmenet az elragadottság és az örület között?” – „A szerelem minden pillanatában megszűnik a bűnnek és a büntetésnek ember számára felfogható oksági láncolata” – „Ha Te vagy – és csak akkor –, a világ valóságossá válik” – „...mert ha lelkünk egészével merünk a szépségre rátapadni, meztelen lélekkel, mint egymásra a szerelmesek / akkor úgy isszuk magunkba a halál sötét forrásvizét, hogy az megrészesíti élettünket.”

Esti kérdések sorjáznak a hajnalok nyelvéen: „amit térnek látunk, [...] vajon nem minden esetben egy másik lénynek jelképes mezeje-e? (legyen az emberi vagy nem is emberi lény)”; s nem égtájakat valóvá érzékelő „kerub-arcok”, azaz „tekintetek abroncsa” fogja-e össze a mindenséget? – „van-e valóságosabb e lángnál, amely nem világít? // Van-e valóságosabb a nem létező láng világosságánál” – „hiszen van-e gyermek, akinek eljövételét nem az angyal adja hírül” – „elmúló életünkbe zártan nem halálnak nevezük-e Istentől megfosztatott létezésünk?” – „Elképzelhető, és így kimondható-e az ember számára a láthatatlan?” – „Vajon tudatunk szimbóluma-e a tükör, vagy a tüköré tudatunk? Létezésünk?”

Lehet, hogy a kérdő mód mindig a költészetben fordul át imádkozó módba?

3

„Kit virágként nevelt a szeretet”, ugyanaz-e vajon, mint akinek „Végül csak egy testhelyzet menedéke” adatik? Beney Zsuzsa költészete nem szorítkozik „a világ emberjárta oldalára”; s a teológiai sebzettség („Isten kettéhasadt létezése”) sem akadályozhatja meg abban, hogy saját tudását is felülírva szólaltassa meg a tudhatatlant: „Beléd áramlik mind, ki Belőled ered.”

„Mert tükör a szó is, Isten szava: *legyen.*”

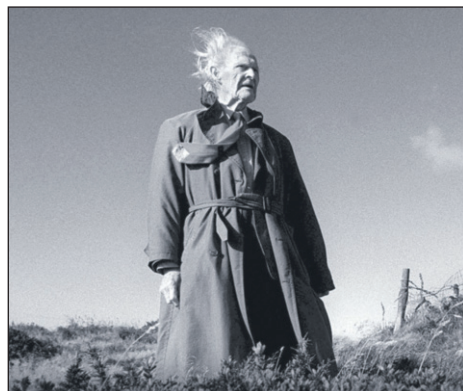
Halmi Tamás

Isten walesi bárdja

Néhány mondat R. S. Thomasról

Százöt év, 1913. március 29-én született Ronald Stuart Thomas, akiről a magyar olvasó még mindig igen keveset tud. Azt a keveset azonban igen alaposan, ha ismerteit a Petróczy Éva fordításában és előszavával megjelent kötetből szerezte.

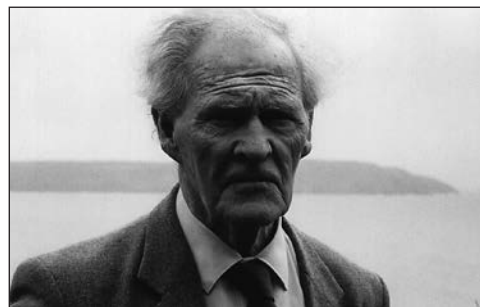
Az *Egy pap, népéhez* című kiadvány (2007) a Nobel-díjra is jelölt walesi költő – és anglikán lelkész – költészetének legszebb arcát mutatja. Konok hazafiság (vö. „Ereimet tőzeg hevíti” – *Az anyanyelv*) és szikár aszketizmus („Ézsaiás / rettentő angyala forró parazsával / té- s tova röpköd” – *Így*) kapcsolódik össze – szabadversekben, de az anyagtalanság kötelezően.

A keresztény ünnepek misztériuma, a já-szol és a megváltás ikerkatarzisa, a papi szolgálat hűvös, hegyi szépsége, Isten jelenléte a világban, madarak és évszakok párbeszéde a szívben: efféle címszavakban összegezhethetnénk R. S. Thomas poétikai törekvéseit.

A költő – mint magyar kortársa, Pilinszky – a kereszt *botrán*ya köre rendezi művei gondolatosságát, az örömhír tanításából a megengesztelődés irodalmát vezetve le: „És ácshoz / méltó módon tette / dolgát az ács: a kereszt mesterből / művésszé emelte őt” (*Nagy péntek*); „S az előtérben / Felmagasló kereszt / Lakatlanul és komoran / Sajog a testért” (*Pietá*); „s a száraz fán / Egy emberi test gyümölcse felaranylik” (*Egy falusi templomban*).

Miközben a Könyvben „az Ige mint / egy időzített bomba, oly kérlelhetetlenül kegyet” (*Várakozás*), a

versek mélyén kozmoszi otthonosságérzet békél meg a *szeretetről hírt adó* szeretetlenséggel is: „Üres volna az élet, / ha nem akadna mindig valaki, hogy / »nem«-et mondjon a szeretetre” (*Ámen*); „Minden él. S benne Te, / Istenem. Ha kitekintek, nem látok / halált. [...] A sötétség / nem egyéb, mint jelenlét / mélyülő árnyéka” (*Elet*); a dolgok „mind az isteni Cél / anyanyelvén beszélnek hozzám” (*Hirtelen*).

A gondviselés rendjébe vetett hit univerzális létbizalmat formáz: „Isten a maga idején, / Vagy kívül az időn majd helyreteszi mindezt” (*Falusi papok*); „Rendjén van minden” (*Élettel betelten*); „a mára kiürült szív / holnapra ismét megtelik” (*Végül*).

R. S. Thomas „magyar hangja”, Petróczy Éva maga is kitűnő költő (s nem melleleg az irodalmi puritanizmus tudós kutatója). A kötetet elvezető esszéje mellett egy hommage is olvasható tőle: „most, hogy magam is / növendék-remete lettem verseidért”, fogalmaz benne (*A fordító verse R. S. Thomas walesi költőnek*). Az olvasó nem kell, hogy „növendék-remete” legyen. De esztétikai üdvre vezet, ha igyekezete erre szítja.

R. S. Thomas 2000. szeptember 25-én hunyt el, verseiben azóta él múlhatatlanul.

Halmi

MINDSZENTYNEUM

Várja Önt Mindszenty József élettörténete 2023-ban is a Mindszentyneumban Zalaegerszegen!

www.mindszentyneum.hu

„Én Pádraic Súilleabháin vagyok, és kedves”

Martin McDonagh A sziget szellemei című filmjéről

Az idei, a 80. Golden Globe-díj-átadón Martin McDonagh *A sziget szellemei* (*The Banshees of Inisherin*) című filmje három kategóriában is nyert. Bár az ír-angol író-rendezőnek nem ez az első filmes sikere – a *Három óriásplakát Ebbing határában* című alkotása két Oscar-díjat is kapott –, a munkáit ismerőket mégis meglephette ez az elismerés. Az eredetileg drámaíró McDonagh *Kripli* (*The Cripple of Inishmaan*) és *Alhangya* (*The Lieutenant of Inishmore*) című

békés és jóindulatú ember hírében áll. Ám miután Colm beváltja fenyegetését, kifordul magából, és válaszul ő is olyat tesz, ami a legkevésbé sem vall rá.

A sok éve tartó ír függetlenségi törekvések végül célba értek, 1921-ben aláírták az ír-angol szerződést, amelynek eredményeképpen megszületett az Ír Szabadállam. Az egyezmény létrejötte azonban kettészakította az ír társadalmat – a protestáns többségű ulsteri megyék ugyanis továbbra sem tartoztak az országhoz –, olyannyira, hogy az egyezményt támogató és ellenző frakciók között 1922 nyarán kitört a polgárháború, amely majd egy éven át tartott. A történet 1923-ban játszódik, időnként a szárazföldről át is hallatszik a katonai összecsapások zaja.

Bár Martin McDonagh drámáiban szinte minden esetben kulcsszerepet kap az erőszak, ezúttal erre kifejezett módon nem kerül sor, hiszen nem tekintjük az öncsonkítást az agresszivitás sajátos megnyilvánulásának. Bár a történetek közül többen is – napjainkban például Steven Pinker (*Az erőszak alkonya*) – arra mutatnak rá, hogy a testi erőszak a modern társadalmakban háttérbe szorult, nincs oly mértékben jelen a mindennapokban, mint korábban, így nem tartozik a közvetlen tapasztalataink közé, Martin McDonagh színműveiben – ahogyan filmjeiben is – a gyilkosság mintha mégis az emberi élet természetes velejárója lenne. De nem ez áll a kö-

darabjait a magyar színházkedvelők is láthatták, és talán arról is tudtak, hogy e két mű az Aran-szigetek-trilógia része. A harmadik, *A sziget szellemei* mindeddig nem került színpadra, talán pont azért, mert szerzője szerint „nem lett jó”.

Pádraic Súilleabháin (Colin Farrell) minden áldott nap délután két óraker elindul a kocsmába. Ám előtte betér Colm Dohertyhez (Brendan Gleeson), a két barát ugyanis elválaszthatatlan egymástól. Egyszer azonban valami furcsa történik, Colm nem hajlandó Pádraichez csatlakozni, sőt, később a kocsmában is inkább máshova ül. Amikor Pádraic megkérdezi, mivel bántotta meg, csak annyit felel: semmivel, egész egyszerűen már nem kedveli.

Colm úgy érzi, hogy kifut az időből, ezért nem akarja hallgatni többé Pádraic ostobaságait. Nincs kedve „a céltalan pofázáshoz”, tenni szeretne valamit – ez nála folkeneszerzésben nyilvánul meg –, mielőtt „az élete elillan”. Nincs helye hát egy „lapos tökfejnek” az életében. Pádraic azonban nem fogadja el az új helyzetet, és továbbra is keresi Colm társaságát. Ezért Colm úgy dönt, ha Pádraic még egyszer hozzá szól, levágja az egyik ujját. A saját kezéről. Ez már csak azért is fájdalmas veszteség lenne számára, mert így nem tud majd hegedülni.

Colm fő problémája a kétségbeesés, ám helyett, hogy erre megoldást találja, Pádraicet is búskomorságba taszítja. Bár Pádraic enyhén szólva sem egy lángész – a sziget tökfilkója a rendőr fia, Dominic (Barry Keoghan) –, mindenki kedveli, hiszen

zéppontban; Hannah Arendt fogalmát átalakítva McDonagh-nál az erőszak banalitásával találkozunk. *A sziget szellemeiben* ugyanakkor az agresszió máshol, odaát van, a szereplők látszólag nem is

foglalkoznak vele. A helyi rendőrt, akit áthívtak a túloldalról azért, hogy segítsen a kivégzéseknél, nem is igazán érdekli, hogy melyik félnek fog dolgozni. Dominic pedig megjegyzi, hogy ő bi-

zony ellenzi a háborút. Mint ahogyan a szappant is. A régóta várt függetlenség elnyerését követő testvérharc mégsem tekinthető csupán háttérzajnak. A század eleji ír történelmet alakító háborúskodást mintegy megszemélyesítve látjuk, a Pádraic és Colm közötti viszály értelmezhető akár úgy is, mint ami a köztársaságikak és a szerződéspárti szabadállam hívei között fennálló ellentétet, vagy éppen az írek és az angolok közötti ellenségeskedést jelképezi.

A sziget lakói minden vasárnap elmennek a templomba, az útkeresztződést Szűz Mária szobra vigyázza, de a jól ismert ír-kelta kereszt is többször feltűnik. Ugyanakkor a címben szereplő *banshee* az ír mitológia boszorkányára utal – aki az ő éjjeli sikolyát meghallotta, annak egyik családtagja nemsokára jobblétre szenderült. A filmben Mrs. McCormick (akit a kilencven esztendőshea Sheila Flitton alakít) jö-

zart nem a 17. században élt – figyelmezteti Siobhán.) Martin McDonagh műveiben gyakran találkozunk két civakodó, ám egymástól el nem választható karakterrel, de infantilis szereplővel is. Ám az itt felvázolt ellentét – mint ahogyan az arra adott bizarr válasz is – merőben szokatlan. Nem jutna eszünkbe szembeállítani a kedvességet a művészettel. De nem is itt van a valódi konfrontáció, hiszen Colm valójában attól fél, hogy hiábavalóságokkal foglalkozva elvesztegeti az idejét. S mint a férfiak többsége, ő is retteg attól, hogy semmi nem marad fenn utána. És bár a kedvesség nem egyenlő a jósággal, nehezen tudunk mit kezdeni azzal, aki bár emberséges, mégis pokróc módon viselkedik. Azt hiszem, Colm mégiscsak téved, hiszen lehet, hogy a világot a Colm-féle tehetséges emberek viszik előre, ám az biztos, hogy a Pádraichez hasonló jó emberek tartják fenn.

Baranyai Béla

vendöli meg valakinek a halálát, ám az öreg hölgy inkább csak parodisztikus mása a régmúlt félelmetes lényének, hiszen a halott(ak) személyében és számában is igencsak bizonytalan. Ennek ellenére ott kísért, mintha a pogány, baljós szellemek jelenléte erősebb lenne egy olyan korban, amikor ír harcol ír ellen.

Inisheer, ahol a történet játszódik, az Írország nyugati felén elhelyezkedő Aran-szigetekhez tartozik. A kőkerítések által szabdalta, zord és mégis lenyűgöző, romantikus táj számunkra talán vonzó, ám a nagy szigettől távol élők már nem biztos, hogy ugyanígy érznek. Pádraic nővére, Siobhán (Kerry Condon) el is szeretne költözni, mielőtt Colmhoz hasonlóan őt is maga alá gyűri a kétségbeesés. Az elvágyódás számtalan film témája, McDonagh színműveiben is sokszor feltűnik, ám Siobhán távozása itt mást is jelképez. A 19. századi nagy burgonyavészről kezdve sok ír hagyta el a hazáját, kilépvén a mindennapok gondjából, s hátat fordítva a kilátástalanságnak és az ír történelmet meghatározó angol elnyomásnak.

A film középponti jelenete az, amikor a már kissé ittas Pádraic a kocsmában ismét kérdőre vonja Colmot: „régén kedves voltál, ám most már nem vagy kedves”. A zenész barát szerint ez bizonyítja, hogy a kedvesség nem maradandó, míg a zene, a festmények és a költemények igen. Senkiről nem tudunk a 17. századból, aki kedves lett volna, de Mozarthra mindenki emlékszik. (Mo-

ÖRÖMHÍR
MINDENKINEK!
 INFOKATRADIO.HU | 061 255 3333

MAGYAR KATOLIKUS RÁDÍÓ
 katolikusradio.hu

Páratlan élmény

Néhány másodperc – többnyire ennyi idő elteltével már tudni szoktam, hogy érdekel-e az a film, aminek az előzetesét nézem, vagy amiről olvasok. A Laurent Charbonnier – Michel Seydoux francia rendezőpáros *A tölgy – Az erdő szíve* című munkájával már a novemberi hazai bemutató előtt találkoztam, és a filmelőzetes első másodpercétől fogva biztos voltam benne: ezt látnom kell. Hosszú-hosszú ideig mégsem szántam rá magam, hogy megnézzem, alapvetően azért, mert szerettem volna a legkisebb – immáron nyolcévessé cseperedett – barátommal vagy legidősebb – nyolcvan, illetve kilencven feletti – szeretteimmel együtt élvezni ezt az élményt. Végül elteltek a hónapok, elrepültek az adventi hetek, véget ért a karácsony is, és eljött az új év. Aztán a napokban, hosszú szervezés után, végre többedmagammal befizettem erre az ígéretes francia természetfilmre. Hiába játszá-

már két és fél hónapja, vagy kéttucatnyian ültünk a Művész mozi Buñuelről elnevezett vetítőtermében.

Charbonnier és Seydoux a Berlinálén bemutatott filmje semmiről nem szól, mégis egész világunkról beszél. Nyolcvan percig narráció nélkül kísérhetjük figyelemmel egy kétszáztizennel-hány éves erdei tölgy lakóinak életét: mókusok, közönséges erdei egerek, szajkók és makkzsizsikek a főszereplőink, s emellett a

közvetlen környék, illetve az erdő flórájának és faunájának apraja-nagyja. Ezt a hatalmas mozivásznakra álmódott filmet nem csak azért nagyszerű multiplexben vagy art moziban megnézni, mert a forgalmazó Mozinet minden néző után 100 forintot adományoz az Erdőmentők Alapítványnak (eddig már több mint negyvenezer néző váltott rá jegyet), hanem azért is, mert technikai szempontból ennél izgalmasabb természetfilmet keresve sem találunk. A vágás (Sylvie Lager) éppolyan leleményes és ügyes, mint a zenehasználat. A húszas éveiben járó Tim Dup francia éne-

kes-dalszerző előadásában hallhatjuk az *Et tu restes* című csodaszép betétdalt, s Händel, illetve a *Sway* című bolero-mambó klaszszikust éneklő Dean Martin ismert dallamai is felcsendülnek.

Nincs más hátra tehát: aki hallja, adja tovább a hírt, fogja a gyerekeket és a nagyszülőket, és vigye el őket *A tölgyre!* Azt hiszem, főleg az összes hozzátennem, hogy a család legifjabb tagjai éppúgy nem fognak csalódni, mint azok, akik már kicsivel régebb óta fiatalok.

Navarrai Mészáros Márton

EURÓPARÁDIÓ

A református értékadó

94,4 Mhz 102,1 Mhz 90,4 Mhz 100,5 Mhz 100,0 Mhz

Debrecen Mezőkövesd Miskolc Nyíregyháza Sátoraljaújhely

europaradio.hu

EGER 91.8 MHz | MISKOLC 95.1 MHz | TOKAJ 101.8 MHz
 SÁTORALJAUJHELY 90.6 MHz | GYÖNGYÖS 102.2 MHz
 ENCS 95.4 MHz | HATVAN 94.0 MHz | TÖRÖKSZENTMIKLÓS 96.4 MHz

SZENT
István
 RÁDIÓ

szentistvanradio.hu

Kaphatók a 2023-as *Új Ember* naptárak!

Új Ember Kalendárium 1190 Ft
Új Ember Zsebnaptár 790 Ft
Liturgikus asztali naptár 790 Ft
Egylapos falinaptár 50 Ft

A naptárak megvásárolhatók az Új Ember könyvesboltban
(1053 Budapest, Ferenciek tere 7-8.),
valamint webáruházunkban: bolt.ujember.hu